

ИЙИ УЛУСТАРНЫҢ УЛУГ НАЙЫРАЛЫ УЛАМ-НА МАНДЫЗЫН!

БҮҮ ЧУРТТАРЫНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, МАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди

Советинин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

1925 чылда
тизделгенин

1965 ч.

АПРЕЛЬ

21

СРЕДА

93 (6112).

Өртөө 2 көп.

МАР-ның партия-чазак төлөөлери

Москвадан чорупкан

МОСКВА. (СЭТА). МАРП ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Ю. Цеденбал баштадыр МАР-ның партия-чазак төлөөлери дүүн Москвадан Омскке чорупкан.

МАР-ның болгаш ССРЭ-нин Күрүне туктары-биле шимеен Бүткүл аэродромдун акы-дүмү чуртун төлөөлөкчелерин эштер Л. И. Брежнев, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, А. Н. Шелепин, Ю. В. Андропов, партияның болгаш чазактын өске-даа удурткуч аймакчылары, найысмадагы ажилчы чоннарынын хей-санын төлөөлөкчелери, дипломаттар үдөөн.

Москва гарнизоунун шериглеринин хүндүтү танымын, аэродромга чыскааган, МАР-нын болгаш ССРЭ-нин Күрүне гимнилерин күүсеткен.

СЭКП ТК-ның Бирги секретары Л. И. Брежнев биле МАРП ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Ю. Цеденбал найыралдык чуталар салушкан.

Төлөөлери аян-чорукка СЭКП ТК-ның Президиум кежигүтү Г. Н. Воронов болгаш аяланын өске-даа кижилери үдөп чоруткан.

СОВЕТ-МООЛ ДОКУМЕНТИЛЕРГЕ АТ САЛГАНЫ

Кремльдин Улуг ордузунга апрель 19-та совет-моол документилерге ат салган. Моол Арат Республиканың партия-чазак төлөөлөрүнүн Совет Эвилелинге чоразынын дугайында совет-моол дыңдадыга база Совет Социалисттик Республиканың Завелинин болгаш Моол Арат Республиканың чазактарының аразында 1966—1970 чылдарда экономиктиг болгаш техниктиг кады амылдадыга дугайында дугуржулгага ат салган.

Дыңдадыга совет таладан СЭКП ТК-ның Бирги секретары Л. И. Брежнев, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгин, моол таладан—МАРП ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Юмжагийн Цеденбал ат салган.

Дугуржулгага А. Н. Косыгин биле Ю. Цеденбал ат салган. Ат салышканынын үзүндө Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, К. Т. Мазуров, А. И. Микоян, Н. В. Подгорный, Д. С. Полосинский, М. А. Суслев, А. Н. Шелепин, В. В. Гришин, П. П. Дементев, Д. Ф. Устинов, Ю. В. Андропов, В. Н. Пономарев, А. П. Рудков, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазынын оралакчылары В. З. Дышчи, М. А. Лесичко, П. Ф. Ломанов, В. Н. Новиков, И. Т. Новиков, К. Н. Руднев, Л. В. Смирнов, ССРЭ-нин Министрлер А. А. Громыко, Н. С. Патоличев, ССРЭ-нин Күрүне комитетинин даргалары С. К. Романовский, С. А. Скачков, ССРЭ-нин Даштын херектер министри Бирги оралакчысы В. В. Кузнецов, Совет Эвилелинин Моол Арат Республикка элчин Л. Н. Соловьев, СЭТА-ның Чингиз директору Д. П. Горюнов, Совет-моол найырал нитиелелинин баштаар черинин даргазы, Совет Эвилелинин Маршалы С. М. Буденный, СЭКП ТК-ның килдиз эргелекчи Б. П. Прохоренко, СЭКП ТК-ның килдиз эргелекчи оралакчысы М. В. Русаков, ССРЭ-нин ДХМ-ник килдиз эргелекчилери Л. М. Замятин, Ф. Ф. Молочков, Н. Г. Сувариков, Г. И. Тункин болгаш оон-даа өскелер олурушканнар.

Моол таладан МАРП ТК-ның Политбюро кежигүтү, МАРП ТК-ның секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелинин Даргазынын Бирги оралакчысы Д. Моможами, МАРП ТК-ның Политбюро кежигүтү, МАР-ның Министрлер Чөвүлелинин Даргазынын оралакчысы, МАР-ның Министрлер Чөвүлелинин Күрүнеки туугу чөвүлелинин даргазы Д. Майлар МАРП ТК-ның кежигүтү, МАР-ның Министрлер Чөвүлелинин Даргазынын оралакчысы, Курпал даргазы Т. Рагча, МАРП ТК-ның кежигүтү, МАР-ның Көдө ажил-агый министри Б. Балжинням, МАР-ның Даштын херектер министри М. Дугурсурон, МАРП ТК-ның кежигүтү, МАР-ның Улетпур министри П. Дамдин, МАРП ТК-ның кежигүтү, МАР-ның ССРЭ-де элчин Н. Лувсанчултун, МАРП ТК-ның кежигүтүгү кандидат, МАРП ТК-ның килдиз эргелекчи Г. Очирбат, МАР-ның Курпаланын Даргазынын оралакчысы Д. Салтан, МАР-ның Көдө ажил-агый министри оралакчысы Л. Ранчин, МАР-ның ССРЭ-де элчин черинин чөвүлелини М. Чимиддорж, МАР-ның ДХМ-ник килдиз эргелекчи Д. Эрэнбилэг ат салышканынын үзүндө олурушканнар.

Совет болгаш моол парламентинин төлөөлөкчелери залга турган. (СЭТА).

Кремльдин Улуг ордузунга хүлээп алышкын

Апрель 19-та Кремльдин Улуг ордузунга СЭКП ТК болгаш ССРЭ-нин чазак МАРП ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Юмжагийн Цеденбал баштаан Моол Арат Республиканың партия-чазак төлөөлөрүнүн алдар болдурган хүлээп алышканын тургускан.

Хүлээп алышкынга совет удурткучулар, ССРЭ-нин күрүне болгаш хей-ниги амылданчылары олурушкан.

ССРЭ-де дипломаттыг төлөөлөкчелеринин баштыкнары, совет болгаш даштын журналистер залчаларынын аразында база бар болган.

Хүлээп алышкын гезээринин мурнууда Моол Арат Республиканың болгаш Совет Эвилелинин Күрүне гимнилерин күүсеткен.

Акы-дүмүлүшкын, чуреттик ханы байдалыга эртен хүлээп алышканынын үзүндө СЭКП ТК-ның Бирги секретары Л. И. Брежнев биле МАРП ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелинин Даргазы Ю. Цеденбал найыралчы өзү-биле дашалар көдүргөн. (СЭТА).

ПРОПАГАНДИСТ БӨЛҮКТЕР ЧЕР-ЧЕРЖЕ ЧОЛУКАН

СЭКП ТК-ның март Пленумунун шийттирелерин тайылбырлаар-биле өмүлдешкен республикаларга, Россия Федерациянын крайларында болгаш областтарынча пропаганда бөлүктөр чорупкан. Оларын составында—СЭКП ТК-ның харыскалгалык аймакчылары, ССРЭ-нин Курпаланын, ССРЭ-нин Көдө ажил-агый министрствозунун

болгаш өске-даа төп албан черлеринин кол-кол тускай артемнигер, артемленер—экономистер, философтар, делегей байдалынын тайылбырлаачылары кирген. СЭКП ТК-ның март Пленумунга көдүрүлгөн кол-кол айттыргыларын талашып-биле илеткелдерин олар чер-черже чоруптарынын мурнууда дыңдааннар.

НОЛХОЗДАРГА САҢ-ХӨӨ ДУЗАЛАМЧЫЗЫ КӨРҮГҮЗЕР ДУГАЙЫ

Колхозтарга саң-хөө дузаламчызы көрүгүзөр, көдө ажил-агый продукциянын бүдүрерин улам ыңай көүдөлдүргө, колхозтарын хей-ниги фондустарына база орулгаларын улам ыңай көүдөлдүргө таарымчалык байдалды тургузар, а ол ышмак колхоздарынын материалдык соогура-лыгын бедейер сорулга-биле ССРЭ-нин Курбанкызынын чөвүлелинин талашып-биле колхозтарын өрөзүн 1010 млн. рубль чедир түгө, оон иштинде үр хуусаалык чөвүлдер талашып-биле 1450 млн. рубль чедир түгө болгаш кыска хуусаалык чөвүлдер талашып-биле (мурнууда хуусаалык узаткан) 560 млн. рубль чедир түгө кыскада хевирдиг аймактар, үндүр бижири СЭКП Төп

Комитетинин керээлери-биле белеткек организациялардан колхозтарын алган аял аялдарынын талашып-биле өрөзүн 120 млн. рубль чедир түгө ол доктаал-биле оон өрөзүн колхозтар 1970 чылдан илээш, беш чык дүргүзүмдө төлөзүр журулур.

Машин-трактор болгаш септегелек техника станцияларын колхозтарын сатып алган техника, оон-бажы болгаш дерининин дээр арткан бүтү өрөзүн (120 млн. рубль түгө) колхозтардан үндүр бижири деп, СЭКП ТК болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели доктааткан.

Эвилелешкен республикаларын компартияларын ТК-ларынга база

Министрлер Чөвүлелин хуузаакени болза:

колхозтарын экономиктиг байдалын хыял көрүп, оларга ниятинин бүдүрүлгөсүн көдүрүп, күш-ажылдын бүдүрүлгүсүн бедейер, продукциянын бот-үзсүн чингелер, ниятинин херенгизинге ажил чок чарыгалды узууткаар, колхозтарын ажа орулгаларын болгаш колхозчуларын ажил телесининин денелени бедейер талашып-биле немедө хемчеглерин азыр:

Бо доктаалга дүштүр колхозтарга бысмакан саң-хөө дузаламчызын ажилыг кылдыр ажилдаар база колхозтарын экономикаын улам ыңай күштүлдүргөн хандылар талашып-биле хемчеглерин колхозчуларын хурдаларына калбаа-биле чугаалажып көөрүн организастаар.

ЧЕРИН СОВХОЗДАРГА БАЗА ӨСКЕ-ДАА БУДУРУЛГЕЛЕРГЕ БОЛГАШ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРГА ШИЛЧИДИП БЕРГЕН НОЛХОЗТАРЫНЫ КЕЖИГҮНЕРИ ЧОРААННАРЫН ПЕНСИЯ ХАНДЫРЫЛГАЗЫНЫ ДУГАЙЫ

Черин совхозтарга база өске-даа будурулгелерге болгаш организастааларга шилчидип берген колхозтарын (оон иштинде балык аймак колхозтарын) кежигүтүн чоразынага назмал кыран талашып-биле болгаш инвалда болган талашып-биле пенсияларын, а ол ышмак оларын өг-бүлелеринин кежигүтүн кыска-азыралыкчызын шыгачан таварылгада пенсияларын 1964 чылдын октябрь 19-та ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин № 559 доктаалы-биле бадылаан, колхозтарын кежигүтүнн пенсияларын

типсыр болгаш төлөөр чурумунун дугайында чүдүлдө колхозтар кежигүтүнн болгаш оларын өг-бүлелеринге көдүргөн чурумнарын база нормаларын өзүгээр типсыр болгаш төлөөр.

Айткан кижилерге пенсияларын пенсия дилеп кирген билдинишкенин өзүгээр колхозчуларга пенсияларын болгаш пособиелерин типсыр талашып-биле комиссиялар доктадыр.

Бо доктаалда айткан кижилерге пенсияларын төлөөр колхозчуларын пенсия хандырылганын төпчүткөн өмүл/фондузунун акша-хөренгилеринин күсели-биле чорудар.

Черин совхозтарга база өске-даа албан черлеринге болгаш организастааларга шилчидип берген, бо доктаалга дүштүр колхозтарын пенсиялар азыр өргөз чок кежигүтүнн чоразында 1962 чылдын сентябрь 13-те ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин доктаалында айткан ай-бурунча пособиелерин типсыр болгаш төлөөр чурум оларга хевээр артар.

СЭКП Төп Комитетинде болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинде

СЭКП ТК-ның март (1965 чыл) Пленумунун шийипири-биле дүүштүр СЭКП Төп Комитетинде болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели доктаалдарны хүлээп алган

КОЛХОЗДАРГА ЧЕРНИ ҮНДЕЗИНИ-БИЛЕ ЭКИНИДЕР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧАРЫГАЛДАРНЫ КҮРҮНЕ БЮДЖЕДИНИН КУСЕЛИ-БИЛЕ ҮНДҮРЕР ДУГАЙЫ

Малгаз тулаалык черлерин кургадыр, кужурут хөдүмүнө чугай төгөр болгаш черлерин үнүш-дүштүрүн бедейерче утаган өске-даа хемчеглерин ботандырып чугула ужу-дузалыг деп көргөс, колхозтарда черлерин үнүштин-биле экижилер талашып-биле ажилдарын (хаалгы дренажын туудун болгаш чаарты тударын, ажил-агыйнын иштинге ажил кургадыга четкизи тургузарын, ыштарын болгаш чазак үнүштөрүн туруп аштарын база өске-даа культу-техниктиг ажилдарын, торфту казып алырнын, сөөртүр дажылаарын болгаш ажилдарын талашып-биле ажилдарын комплексиин, чугайдык чөмиччилдеринин болгаш салең хулуун өртөн кириштиришкан, кужурут хөдүмүнө чугай төгөрүн,

чөмиччилдеринин сөөртүрүнө болгаш оларын хөдүмүнө төгөрүн (унер чарыгалдарын) болгаш колхозтарда кужурут хөдүмүнө гисп төгөр талашып-биле ажилдарын, гисп өртөн кириштир, ону сөөртүрүн дажылаарын болгаш хөдүмүнө төгөрүн чарыгалдарын, а ол ышмак айттырган ажилдарга төлөв, лел-смета документацияны кылып тургузар талашып-биле чарыгалдарын үдүштүр операцияны чарыгалдарын, тускайлап берип турар күрүне бюдженин херенгилеринин күсели-биле кылдыр деп, СЭКП Төп Комитетин доктааткан. Колхозтарда черлерин үнүштин-биле экижилер талашып-биле туугу организастааларын күселин хөдүмүн турар ажилдарын чыгыр өзүгээр күсүлдер хемчеглеринин планинарыга кирер.

НОЛХОЗДАРГА САҢ-ХӨӨ ДУЗАЛАМЧЫЗЫ КӨРҮГҮЗЕР ДУГАЙЫ

Колхозтарга саң-хөө дузаламчызы көрүгүзөр, көдө ажил-агый продукциянын бүдүрерин улам ыңай көүдөлдүргө, колхозтарын хей-ниги фондустарына база орулгаларын улам ыңай көүдөлдүргө таарымчалык байдалды тургузар, а ол ышмак колхоздарынын материалдык соогура-лыгын бедейер сорулга-биле ССРЭ-нин Курбанкызынын чөвүлелинин талашып-биле колхозтарын өрөзүн 1010 млн. рубль чедир түгө, оон иштинде үр хуусаалык чөвүлдер талашып-биле 1450 млн. рубль чедир түгө болгаш кыска хуусаалык чөвүлдер талашып-биле (мурнууда хуусаалык узаткан) 560 млн. рубль чедир түгө кыскада хевирдиг аймактар, үндүр бижири СЭКП Төп

Комитетинин керээлери-биле белеткек организациялардан колхозтарын алган аял аялдарынын талашып-биле өрөзүн 120 млн. рубль чедир түгө ол доктаал-биле оон өрөзүн колхозтар 1970 чылдан илээш, беш чык дүргүзүмдө төлөзүр журулур.

Машин-трактор болгаш септегелек техника станцияларын колхозтарын сатып алган техника, оон-бажы болгаш дерининин дээр арткан бүтү өрөзүн (120 млн. рубль түгө) колхозтардан үндүр бижири деп, СЭКП ТК болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели доктааткан.

Эвилелешкен республикаларын компартияларын ТК-ларынга база

Министрлер Чөвүлелин хуузаакени болза:

колхозтарын экономиктиг байдалын хыял көрүп, оларга ниятинин бүдүрүлгөсүн көдүрүп, күш-ажылдын бүдүрүлгүсүн бедейер, продукциянын бот-үзсүн чингелер, ниятинин херенгизинге ажил чок чарыгалды узууткаар, колхозтарын ажа орулгаларын болгаш колхозчуларын ажил телесининин денелени бедейер талашып-биле немедө хемчеглерин азыр:

Бо доктаалга дүштүр колхозтарга бысмакан саң-хөө дузаламчызын ажилыг кылдыр ажилдаар база колхозтарын экономикаын улам ыңай күштүлдүргөн хандылар талашып-биле хемчеглерин колхозчуларын хурдаларына калбаа-биле чугаалажып көөрүн организастаар.

ЧЕРИН СОВХОЗДАРГА БАЗА ӨСКЕ-ДАА БУДУРУЛГЕЛЕРГЕ БОЛГАШ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРГА ШИЛЧИДИП БЕРГЕН НОЛХОЗТАРЫНЫ КЕЖИГҮНЕРИ ЧОРААННАРЫН ПЕНСИЯ ХАНДЫРЫЛГАЗЫНЫ ДУГАЙЫ

Черин совхозтарга база өске-даа будурулгелерге болгаш организастааларга шилчидип берген колхозтарын (оон иштинде балык аймак колхозтарын) кежигүтүн чоразынага назмал кыран талашып-биле болгаш инвалда болган талашып-биле пенсияларын, а ол ышмак оларын өг-бүлелеринин кежигүтүн кыска-азыралыкчызын шыгачан таварылгада пенсияларын 1964 чылдын октябрь 19-та ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин № 559 доктаалы-биле бадылаан, колхозтарын кежигүтүнн пенсияларын

типсыр болгаш төлөөр чурумунун дугайында чүдүлдө колхозтар кежигүтүнн болгаш оларын өг-бүлелеринге көдүргөн чурумнарын база нормаларын өзүгээр типсыр болгаш төлөөр.

Айткан кижилерге пенсияларын пенсия дилеп кирген билдинишкенин өзүгээр колхозчуларга пенсияларын болгаш пособиелерин типсыр талашып-биле комиссиялар доктадыр.

Бо доктаалда айткан кижилерге пенсияларын төлөөр колхозчуларын пенсия хандырылганын төпчүткөн өмүл/фондузунун акша-хөренгилеринин күсели-биле чорудар.

Черин совхозтарга база өске-даа албан черлеринге болгаш организастааларга шилчидип берген, бо доктаалга дүштүр колхозтарын пенсиялар азыр өргөз чок кежигүтүнн чоразында 1962 чылдын сентябрь 13-те ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелин доктаалында айткан ай-бурунча пособиелерин типсыр болгаш төлөөр чурум оларга хевээр артар.

О. КОРОДА.

Совет эмчилернин эрес-маадырлык чоруктары

Чоокта чаа Тулага, Приокскийн ном ундурер черинге М. Маргенов биле А. Эвентовтун «Чажит госпиталь» деп ному үнгөн. Ол документалдыг тоожунуң эге сөзүн Совет Эмилеринин Маршалы И. Х. Баграмян бижээн. «Гитлерин Германияга уду совет уаустун Ада-чурт Уау дайымын партизанын болгаш чажит ажалдакчыларын дугайында хой-хой номнарды аразында шериг эмчилерин дугайында чогаалдар ам-даа барык чок болуп турары хараадаңгыр-дыр» деп, ол онзаалап демдегезин. Ынчаарга чуртка аар-берге уелдер бистиң шериг медиктериниң балыглаттырган солдаттарын болгаш офицерлерин амы-тынын камгалап алып дээр боттары база туттурганга кирип, айда совет кижиге төлөтүг мөзү-бүдүштүг кылдыр боттарын көргүскөн таварыглар кайы хой. Шериг даңгыракка болгаш эмчи хулаларыг шынчызын олар маадырлы-биле бадыткаан дээрин маршал бижээн.

«Чажит госпиталь» деп тоожунуң авторларының бирээн Аркадий Эвентовтун фашистерге эжелеттирген хоорайга болу берген элээн каш совет медиктерин дугайында чүүдүн моон адаанда парализм.

Фашистеринин мотохемияластаап коруузу 1941 чылдын октябрында баштайгы хунеринде-ле Орелде доран-на шүргүп кирген. Совет командирлар госпитальды көжүрүп четтиккен. Эжелеттирген хоорайга туттурганнар-биле кады хой саныг медицина ажалдакчылары — эмчилер, фельдшерлер, санитарлар, эмчи сестралар база бар болу берген. Олар чаштынып, боттарының кезектеринче чоруй барып болуп турган болбайна. Мыччала-даа балыглаттырганнар чоруй баары дээрге эмчи болгаш солдат кижиниң хулаларын ирбааны ол болуп турган. Медиктер артар деп шийт-пирзээн. Кижилерге ачы-дузаның чедирер болбай.

Туттурганнар фашистер госпитальдан ундур шыдаалканнар. Эң-лээр иржымалган хоорайны таварты область эмнелгезинче носилкалар туткан кижилер шүжүп алган чоруп турган. Балыглаттырганнар эмчилер, эмчи сестралар, эр, хараажан санитарлар, ол черин чурттаакчылар кедүрүп алгаш чоруп турган. Хоорай чурттуг аарыг кижилер болгаш колхозчулар элээн каш эмчилерин болгаш сестраларын хайгааралы-биле анаа, эмнелгеге артып калган. Ол дээрге балыглаттырган кижилер чыдып, дуза ал болуп кара чангыс чер болу берген. Эмнелгеге фашистер көстүп келгизеге чедир бүгү-ле чүдүдериң белектер четтигиптер дээр салажыр ужурулуг турган. Балыглаттырган болгаш аарыг кижилерни хамыктыг мурнуна «аралаштыр холуптар», а офицерлерин аарыг төгүзүп өскерттир азы база дагы тургузар, мычаш мурнуна тургустунган, шыны-биле бижээн төгүдериң чок кылдыр ужурулуг болу берген.

Госпитальны болгаш эмнелгени ажалдакчылар чангыс өг-бүдө деп апарган. Олар боттарының хулаларын.

авес өчү хааптар болза, хоорайда кедереп барган эпидемияларга уду кым демисежирит ычаш дээринге фашист офицерлерин болгаш хоорай чагырыкчызын олар бузуредип шыдаалган.

Гитлерини контрразведка туттурган совет ужуручуларга онза соңуургал салып турганнар. Оларны дилерге алырын кылдыр деп шыгыг дужаал бери турган. Олар туттурганнар совет ужуручул баа-заларының дугайында медиктер алырын оралдашканнар. Туттурганнарны байкаарыгче нацистер аажок далашканнар, чүге дээрге оларны өчүктери бичин-ле саадаар болза, унедиг утказын кидиритер болгай деп, олар кордал салып турганнар.

Бир-ле катан дүне немец зениткалар Орел хоорайны кырынга совет аар бомбардировщикти аңдарышкан. Экипажын балыглаттырган кижигун Александр Гомиковту туттурган шериглериниң лагеринге акекелген. Гитлерини шериг разведканың начальниги аңа доран-на чедип келген. Гомиков медиктерини шыкыган турган. Балыглаттырган кижини «Орус эмнелгеге» чедирип келер болгаш ону ыяаыла экир-тип алып дээр бүгү-ле чүвени кылдыр деп, разведканың начальниги дужаалган.

Гусевтин операция кылдыр черинге Гомиковту акекелген. Нарын операция каш шак үргүзүлгөн. Ужудукчун амы-тынын алган. Гомиковту байкаар арганы фашистерге бербес дээр уе-шакты эрттирер ужуру таваржып келген.

Удулар эм-дир. Ижидил. Оттук келген, кымга кандыг-даа ачтыгыларга харылаас сен — деп, Гомиковка Гусев чугаалаан.

Гомиковту палатага чедир берген. Балыглаттырган кижиниң мезин кемээр-дир, байкаалга дугайында чуга-даа туруп хоржок-тур — деп, гитлержилерге хирург медиктерин. Гомиков олумкай беш дүй, хун иштине чыткан, фашист тапкындар солупушкан, ону де-журыйлап келген. Мыччала-даа орус медиктер бери турганнар.

Гомиков медиктер кирип келдир билес-ле:

— Моон ыңай уду болбас сен, амы-тынга ажалдыг. Немертерин айтыргаларыга харылаа. А албай-бире, медиктерин «шыныкты» Бистер дужаалар бис... — деп, Гомиковка Гусев сагындырган.

Ужудукчу Константин Силинниң баа-ла Гомиков шыкшак шак ыңалыг байдал-биле «Орус эмнелгеге»



Милелениң 20 чылынга

кирген. Сергей Павлович Протопонов ону эмнээн. Байкаалга үезинде канчаар туттурганга ону ол өрө-дип, дайыннарга ажал чок чүвени оларга дыңаттышкан, шак-үени узамдыктар апарын анаа ол сагындырган.

Биреке арыгларының партизаннары-биле болгаш Орелга келдип турган патриоттар — чажит ажалдакчылар-биле чажит госпиталь харылаалыг турган. Балыглаттырган ужуручуларын гитлержилерден адырып алырынга олар дузалап турганнар. Партизан харылаачыларга-даа, Германияга гитлержилериниң өйдөдип алпарын оралда-жып турганы совет кижилерге-даа госпиталь хордаалды берип турган.

1943 чылдын августта совет шериглер Орелдун ужуручуларың чаа таварып кирип келдире, госпиталь чажит байдалдан үнгөн. Совет Армияны медицина албанынын мурнуку олургууң хову пунктта-нуң хулаларын ол госпиталь бо-дунга алган. Оң турар черинге медицина албанынын генерал-полковниги, Совет Армияны кол хирург Николай Илларион Бурденко чедип келген. Ол дээрге сепкил өрүнчүг ужуражымын болган.

Бурденко болуң совет медицина ажалдакчыларын ханы ыңкыш-биле уткаан. Оң соонда, рапортту хулалып алган, «Орус эмнелгени» ажалдакчыларыңа совет командир-лэриниң өмүзүңдө өөрүп четти-ришкенин ол чарлаан.

Чажит госпитальны ажалының түнели мындыг болган: эмнелгени болгаш гитлержилерден камгалап алдыганын ийн чус ажал солдаттары болгаш офицерлерин за-Вичыг чыскаалга дагып киирген. Оларын дык хой, оларын аразында 22 ужуручулар боттарының кезектеринче эй берген, а артка-нарын тыл госпитальларыңа кед-жүргөн. «Орус эмнелгени» хоста-ган хоорайны кадык камгалап ор-ганнары ажалдап турар медицина албан чери кылдыр хулалып алган.

М. өлчөй-оол.

ВЬЕТНАМДА БОЛУУШКУННАР

Ийн америк вертолётту дүжүр аткан

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Апрель 19-та Сайгондан соңу-чөөн таламе 280 миль ырак чегре болган тулчуушкун-га мурнуу-вьетнам партизаннар америк умар чүүлүн ийн вертолётун дүжүр аткан. Ушну вертолётту бертин-дирген. ЮПИ агентиледик корреспондентинин Сай-гондан дыңатканы-биле алырга, ол вертолёттарның экипажының составында 9 америк шериг албаныг-лар өлгөн.

ЧАА ДЭЭРБЕЧИ ХАЛДААШКЫН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Апрель 19-та америк самолёттар Вьет-намын Демократтыг Республи-камын дөвискээрликче чаа дээр-бечи халдаашкыны кылган. ЮПИ агентиледик дыңатканын му-нуу Вьетнамда Да Нанг америк шериг баазасында чедирип эк-келген. АП агентиледик дың-

Дээрбечилерге чөптүг ойтур шавышкын

ХАНОЙ. (СЭТА). ВИА агентиледик дыңаткып ту-рары-биле алырга, апрель 19-та халдаашкын үезинде америк реактивтик хыдыкчы самолёттар Вьетнамын Демократтыг Республиказының Нге Ан, Ха Тинь, Нуанг Бинь момуларда чурттанчылык чамдык чери, а ол ыкшаш Нон Но ортулукту боолуп турган. Баш-тайгы медиктер-биле алырга, Улус армиязының кезек-тери 7 самолётту дүжүр аткан болгаш дык хой са-молёттарны бертиндирген.

Күштерни өстүрүп турар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-тың шериг-агаар күштериниң үндө артык дүргөн ужулар «Ф-104» хевириниң 10 реактив-тик хыдыкчы самолёттарын му-нуу Вьетнамда Да Нанг америк шериг баазасында чедирип эк-келген. АП агентиледик дың-

надып турары-биле алырга, бо самолёттар ВДР-нин дөвискээр-ликче халдаашкын кылып турар боюлаакчы самолёттарын үдөп чорутуу ужурулуг. Ол-да хевириниң элээн каш хыдыкчы самолёттары чоокку үеде база келер деп ту-рар.



ЛЕПЦИГ (ГДР). 1965 чылда чаксы Бүтү-делегей ярмарказының үезинде Петерсштрассын кудумчуу байрлап шынчы кире берген турары. АДН-СЭТА-нын фотоу.

Чоог айжыдылгала

«Улуг-Хая» совхозтун Көк-Чыраа суурунун чурттаакчылар чоокта чаа бир хун төп кудумчуу десиктеп аштааннар. Орта хун трактор, бир автомашина база чедип келген. Чурттаакчылар ол хун 400 метр чери десиктеди. Б. Кыргыс, К. Очур, К. Намлак, Б. Даваа дээр өске-даа кижилер эки ажаллаан. Моон сон-гаар-даа ыңдыг ажалды организм-таарын мен чугула деп санаар мен. К. САГАН-ООЛ.



Бөгүн республикага онза өскер-лишинер чок хун болур, чамдык черлерге бүргээр, хат кошкандаң

өй-тавынга чедер. Агаарын темпе-ратуразы дагыг черлерге 3—7 градус соок. Кызылга баа-ла бүр-гегизээр хун. Агаарын темпе-ратуразы дүне тик градус, хүндүс 9—11 градус чыгыт.

Редактор К. Н. КУДАЖИ.

ШИМЧЭЭШКИН ЧОК НОМНАР

Былдын азы Шагаан-Арыгнын ном сандыгарына кире бергенде чайгаар-ла өөрүп келер мен: ыңла бүгү-ле номнар чурум-чыскаалдыг, эржиг-силги. Боттун тураланы-биле кандыгын-даа, чедени-даа шийип ап болур. Ындыг сандыгларга номчуку кижиге бүрүз чаш уругуң чырыкче чүткүрү дег, номнарже баа-ла ала-чайгаар тыртыла бээр. А амы-те-нин кижинин ном номчувайн, номна ыңкышывайн чурттап чорутуу кылдыр болады бериң болгаш болдуң-мас-даа. Мычашаг кырган-даа, ча-ды-даа кижилериниң номга негел-ден аажок улгаткан.

Ынчааларга номну чон ортузунга негелдир, ону пропагандалаар ажал бисте ыракта-ла четпес чоруп

турар. Мен маңа чангыс кижик алып мен.

Ак-Тургуңуң холушак барааннар сандыгына кире бээрлерге оң бир талакы азында орус, тыва дылдар кырында хой-ле номнар турар. Ынчааларга олче салып алыкчылар бичи-даа кичээлгил салбас. Ол чүге ыңдыгы? Номнарны кайы-хамаан чок, өрү-куду баштадыр делгел-леп, а чамдыктын пала кырыңче беле октагылап каанындан дооун, хир шыа алган, чамдыктын үстү-пасты бергилдөө болур. Кайы-мыңа сандыгынын ыларалары берге. Ма-газинде ыңдыг-ла-дыр, а складта номнарның хуу-салымы кандыгы? Бандыг-бир номну адааш, өргөдөчү-ниңден айтырам: ол ону билбес. Хөө-нүг-хөөн чок үжөгүлөш, тыппайн

баар. Шыпап-ла кайын тыптырыл-аң, ычаш! Тывынын ном ундурер чериниң ундурерин эрги-даа, чаа-даа номнарында кандыг-даа саарыла чок эидерли берген урелип чыткы-лаар-дыр. А мында элээн хой чам-дык номнарны төп сандыглардан ном-чукчулар тыппайн турар-ла болгай. Тыва чогаалчылар С. Тока, С. Са-рыг-оол, О. Саган-оол, М. Кенин-Ло-сан болгаш өскөлөрүн-даа номнары мында хой. А чамдык черлерде ола-ры сурагылаш тыппайн турар. Бо номнарнын мында бакка каала-ла, шимчөөс үжө дег чыдып тура-ры харын-даа хараадаңгыт.

Мен мында чүгө чангыс чериң кижикке алдым. А өске черлерде моон дээр бе, ычаш? Бистиң чо-гаалчыларымыс санап четпес уут

даттыганындам ам оң орунда чүгө өргөннери артыккан.

Ажыктын күш, үе-шак ундурп турган, кылмы каан хейлүн өңүтүн ыңчалдыр хайыра чок ажалыгаарга чөптүг бе?

Т. ЭРЕНЗЕН.

Ынчаар ажыглап болбас

«Кызыл тууду» трезинин № 62 тууду уаустогунуң Чедерин «Тин-диге» совхозунда туудуужулары сөөлүг ийн чылдарда төп суурун элээн хой чурттада бажынырын туткулаан болгаш ам-даа тууду ту-рар.

1964 чылда туттурган ийн азы иш-ти чурттаар чаа бажынар суурун

чараш шынчы кирип турар. Дору-зу-биле ажыглада кирген ол бажынырын бирээинде Кызылдан келген ажыкчылар чурттап турар. Ук бажының даштыкы херим чангыс азы кылдыр, эки шынарлыг тууду материалдары-биле кылды-ган-даа болза, сөөлүг хунерде ол херим «олаар» мың кылдыр ажы-гар.

даа сагыш салбайн келгенни ай-тыр херек. Ол уксаалыг ыттарын анаа-ла суда салып чорутулаптар таварыглар бар. Оон оларын уксаалыг холушак апар. Бир эвес бо айтырып ол-ла олчаан үргүтү-лээр чүве болза, Сибирь дайгалары тус чер уксаалыг ыттар аразында шуут чиде берип болур хире апар-ган. Бо айтырыгын ачкылар бол-гаш балыкчыларын республика нийитилеи хайгаараар хулалаттедиг. Оларны бо организацияның тала-зында соңуургал турар берген кижиге чок болуп турары кайгылык.

Лайка уксаалыг ачкы ыттарын өстүрери-биле чергелетип тус чер уксаалыг (бир эвес чыгыч уксаа бар чүве болза — В. Ш.) ыттарын камгалаар болгаш бажыгларга талазы-биле ажыкты чорутууру чугула болу берген. Тыва ыттар ап истаар, ийн эээр талазы-биле шыдамыктай шынарлыг көргүзүп шыаан деп санап турар бис.

А эңгээр, аңгылар бо талазы-биле чүвү болуп турарың?

В. ШУРЫГИН,

биолог-охотовед.

ЧАА КИНО-ЧУРУК



Удаас «Ыранны чурттар» деп кинону көрүр.

Фермаларга арыг-шеверниң дүрүмүн шыңгы сагыыр

Сүт-бараан фермаларыңа арыг-шевериниң бедик культуразы дээр демисепшишкан, Төрөөн чуртка хой сүтүг берээринер! Ону чедип алырга, арыг-шевериниң моон адаанда чурумнарын хажык чокка сагыры эргөжөк чугула.

1. Инектин саар мурнуңда холуларны саванал, эки чыгар, арыг ач халат кеткен, бажынарны аржылдап алынар. Инектин куурун шарааш, эмилерин кичээлгил көөр, оон сөөлүдө оларын чүп каалкыш, арыг ар-жыла-биле кургадыр кодар херек. Инектиниң эңиниң чурт сук-куткан тускай кочал турар ужу-рут.

2. Инекти саарда салааларын өтүрбейн, кургаг хой-биле саар херек. Эңилериниң баштайгы сү-дүн аңгы саваж саап кааптар, ол сүтү ийини салаага куудуп бол-бас. Сүт-биле каалкыш, ирин азы быштаткадан итпектер утуп ту-рар болза, ол дугайы доп-доруан мал эмчизинге дыңадыр херек.

3. Саалда сөөлүдө сүтү ол доран соодар, чүге дээрге доран сооткан чыг сүтке сүт ажалдар микробтарын өздүлзэн оожу-наар.

4. Сүтү эки чүп каапкан арыг ко-чалдарга саар херек. Саалдын эгелээр мурнуңда ол кочалды изиг сүт-биле база чууру чугула. Инек саар кочалдарын бызаалар сүт-гарарыңга, сүт дажырыңга, эмиг чууруңга, чалан сүт кударыңга ажыглап болбас.

5. Инекти саган сөөлүдө сүт-тү хөөн азы марля дамыштыр

шүрөп кааптары чугула. Бир фляганы долдурган сөөлүдө мар-ляны солуур, хирленгенерин со-далыг сүт-биле чугташ, кургадыр херек.

6. Мал кажаларынын богун хун бүрүдө аштаар, ону тускай складтарга азы компост овалла-рыңга чыыр херек. Боку мал ка-жаларының чанынга төгери хо-рутлау.

7. Саванчылар боттары арыг-шевериниң моон адаанда дүрүм-нерин сагыр ужурут:

а) боттарының холдарын, илдик хевин хирлендирбес, албаннар бажыга чоран сөөлүдө холла-дуужар хулалаттедиглер.

Кызыл Крест нийитиленин активчилер—сүт-бараан фермаларыңа арыг-шевериниң чурумнарын сагырынын үлгер-чиңээр көргүзүңер! Сүтүн бедик шынары дээр демисежирер!

ТЫВА АССР-НИН САНИТАР-ЧЫРЫДЫШКЫН БАЖЫНЫ.